

bogen refereres der til social mobilitet og specifikt til klasse i form af begreber som „uheldig klassestatus“ (*unfortunate class status*) (s. 23), „klasserejse“ (*class journey*) (s. 55) og „klassesolidaritet“ (*class solidarity*) (s. 71), ligesom visse informanter beskrives som havende en „mindre privilegeret“ (*less privileged*) baggrund (s. 108). Empirisk forbliver det uklart, hvem eliten i det kinesiske samfund er, og hvordan denne er historisk produceret i et samspil mellem økonomiske, politiske og muligvis religiøse positioner og privilegier, blandt andre. Ud over at en undersøgelse af dette ville have givet læseren en bedre forståelse af, hvem de unge, som faktisk formår at komme ind på et eliteuniversitet, er, kunne en problematisering af klassebegrebet have bidraget med et berigende komparativt perspektiv i den efterhånden omfangsrige antropologiske litteratur om klasse og klasseperformance i blandt andet Sydasien.

Trods ovenstående forbehold er der tale om en særdeles læseværdig og solid monografi, der takket være Bregnbæks mangeårige og alsidige erfaringer fra Kina, hendes tydelige tilstedeværelse i de unges liv og stærke teoretiske fundament leverer et vigtigt bidrag til den antropologiske litteratur, regionalt såvel som inden for uddannelses-, ungdoms- og policystudierne.

Karen Valentin
Lektor
DPU, Aarhus Universitet

DIL BACH: Overskudsfamilier. Om opdragelse, identitet og klasse blandt velstående familier i Nordsjælland. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2015. 190 sider. ISBN 978-87-7124-115-0. Pris: 199,95 kr. (pb).

En transdisciplinær boganmeldelse

Læseren af *Overskudsfamilier* modtager et sjældent indblik i, hvordan familier fra Danmarks økonomiske elite kultiverer deres højeste værdi, nemlig deres børn. Børneopdragelsen, viser Bach, handler dog lige så meget om familien som om de børn, der opdrages. Det at blive set som en familie, der mestrer opdragelsesopgaven og udviser bestemte former for overskud, handler i høj grad om social distinktion og er en måde, hvorpå en familie i andres øjne kategoriseres som „god“ eller „ordentlig“. Bach benytter overskud som et empirisk begreb. Det handler om at kunne hente tidligt fra daginstitutionen, at give sig tid til at stimulere sine børn, at give dem læring, oplevelser og ro på hjemmefronten, samtidig med at familien aktivt engagerer sig i fællesskaber med andre børnefamilier og i skolen og i daginstitutionen. Det kræver tid at kunne udvise en passende mængde overskud. I de 15 familier, hvor Bach i løbet af tre år har udført feltarbejde, er

mødrene hjemmegående eller arbejder på nedsat tid. Flere familier har en au pair til at hjælpe med det huslige arbejde, og familierne har masser af penge. Den konstellation giver tid og mulighed for at distancere sig fra dem, der anses for at være ressourcetsvage, pressede, eller som bare udviser mindre overskud.

Gennem et civiliseringsperspektiv viser Bach, hvordan de velstillede familier benytter overskud som klassemarkør frem for en eksplicit demonstration af deres rigdom. De civilisatoriske idealer, der tilstræbes, handler blandt andet om at skabe sunde, stærke og selvstændige børn med personlig integritet. Børnene ønskes at være aktive, hjælpsomme derhjemme og dygtige i skolen. Der er samtidigt tale om en balanceakt, hvor børnene både skal kunne udfolde sig selv og samtidig vise hensyn over for andre, være høflige, men ikke ydmyge, de skal være frække og livlige, men ikke vilde. Børnenes opførelse peger direkte tilbage til forældrene, idet den indikerer, hvordan forældrene mestrer deres opdragelsesrolle. Overskuds-familierne anser således barn og forældre som stærkt forbundne. Bach benytter udtrykket „familiebarn“ til at beskrive, hvordan barnet snarere end at blive set som et individ forstås som barn af sine forældre eller som del af sin familie. Det stiller særlige krav om indtryksstyring, og man kan sige, at barnet på den måde får rollen som en form for ambassadør fra familieteamet, når han eller hun er ude blandt andre.

Bachs analyser indebærer et grundigt og inspirerende arbejde med grænsesætning i både empirisk og analytisk forstand. Familierne vælger, hvor de på forskellig vis sætter deres opdragelsesmæssige grænser over for børnene. I den forbindelse bruger de hinanden som pejlemærker til at positionere sig selv i en moderat midte i forhold til forskellige yderpunkter, der er mere eller mindre restriktive end dem selv. Vurderingen af hinandens opdragelsespraksisser medvirker til at skabe en familieidentitet, hvor det etableres, hvordan „vi“ gør det i „vores familie“. Når sammenligningsgrundlaget handler om, hvor meget eller hvor lidt andre familier viser overskud, indikerer det også følelser af at være mere eller mindre ligesom andre familier. Forældrearrangementer i skole og børnehaver er i den forbindelse vigtige arenaer for kategoriseringer og distinktion. Dette er en nyttig indsigt i forhold til det inklusionsarbejde, der foregår i børnehaver og folkeskoler over hele Danmark, og det giver grobund for refleksion over, hvordan der er risiko for, at pædagoger, der deler familiernes forståelse af overskud, kan blive vigtige aktører i opretholdelsen af sociale skel.

Bach skaber en nyttig indsigt i civiliseringsidealene ved at undersøge, hvornår interaktionen mellem familier begrænses eller helt stoppes. Det sker især med familier, der kategoriseres som ikke-havende overskud og dermed også som værende uden for det, der betragtes som civiliseret. Selv om familierne anser rummelighed som et vigtigt opdragelsesmæssigt ideal, bliver interaktionen med

andre, der ses som markant forskellige, i praksis ofte af midlertidig karakter. Samtidig viser Bachs rige etnografiske eksempler, hvordan familier i svagere socioøkonomiske positioner skal leve op til stærkere krav om konformitet for at blive inde i varmen. Til trods for at Bach også præsenterer et udefrakommende perspektiv på overskudsfamilierne i form af blandt andet pædagogernes forståelser af feltet, ville det klæde analyserne også at omfatte perspektivet fra familier, der falder igennem og kategoriseres som svage eller ligefrem i underskud.

Bach benytter sig af et analytisk billede af forældrenes forståelse af barnet som en container, hvor noget skal fyldes i, og noget skal holdes ude. Her figurerer grænser igen, her som grænserne omkring det enkelte barn, hvor forældrene agerer grænsevagter. Men der spørges ikke til, hvorvidt denne forståelse også afgrænser børns ansvar over for andre. Man kan tænke, at familierne har overskud, men at dette overskud investeres i deres egne børn og dermed i dem selv uden forventning om, at overskuddet også flyder ud over „containernes“ grænser. Fra et pædagogisk perspektiv bliver det således interessant at overveje, hvilken form for solidaritet dette civiliseringsideal søger eller ikke søger at fremme.

Overskudsfamilier er et billede på en tid, hvor der, som Bach forklarer, sker en stigende individualisering af opdragelsesopgaven, og den opgave tager de interviewede familier i høj grad på sig. Bachs materiale viser nemlig, hvordan de enkelte familier skaber pædagogisk stimulerende hjem – pædagogiske drivhuse – hvori forældrene søger at maksimere barnets potentiale. En daginstitution kan ses som et lignende drivhus, men her må børnene lære at modtage kollektive beskeder og „vente på tur“. Det er en del af det pædagogiske arbejde at stimulere børns evne til at være inkluderende over for andre, hvilket kræver af børnene, at de lærer at tilsidesætte deres egne behov. Det giver kompetencer, der handler om at indrette sig i et større og mere mangfoldigt fællesskab end den familie, hvor børnene synes at være hovedpersoner. Når børnene lever i et pædagogisk drivhus derhjemme, tydeliggør det således ikke blot en individualisering af opdragelsesopgaven, men læses analysen fra en pædagogisk synsvinkel, synes der også at være tale om en individualiserende opdragelse. Det åbner for spørgsmål om daginstitutionernes forskellige roller i forhold til børn fra overskudsfamilier og i forhold til de børn, der ikke kultiveres i pædagogiske drivhuse derhjemme.

Bachs etnografiske arbejde åbenbarer de fine nuancer i de former for civilisering, som overskudsfamilierne praktiserer. Men undersøgelsen fokuserer især på dem, som sidder trygt i deres sociale positioner, og dem, der kontinuerligt må arbejde på at blive kategoriseret som civiliserede og i overskud. Analyserne giver dog anledning til refleksion over, hvordan de analyserede opdragelsesmønstre rækker ind i bredere samfundsmæssige individualiseringstendenser på fx arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet. Bach nævner kort, at de opdragelsesidealer,

hun har observeret, afspejler mere generelle civiliseringsidealer i Danmark. Mange læsere vil genkende de stigende krav på forældres tid i form af involvering i skole-hjem-samarbejde, eget barns læring og forældrefællesskaber. Det gør bogen stærkt vedkommende. Man kan dog spørge til, om Bach har identificeret en bestemt form for overskud, hvor solidaritet antager en begrænset form, og om overskud bliver tillagt helt samme betydning i andre dele af det danske samfund.

Karina Märcher Dalgas

Postdoc

Institut for Antropologi, Københavns Universitet

Paloma Gonzales

Pædagog

Børnehaven Rosengården på Østerbro i København

Om den transdisciplinære boganmeldelse

Den transdisciplinære boganmeldelse er skrevet i anledning af *Tidsskriftet Antropologis* temanummer om genre. På baggrund af hver sin læsning har en antropolog og en pædagog diskuteret bogen *Overskudsfamilier*. Sammen er de kommet frem til de nedslagspunkter fra diskussionen, der her bliver fremlagt. Det har skabt en dobbelt opmærksomhed, hvor antropologen har vist særlig interesse for det antropologiske arbejde, mens pædagogen især har forholdt sig til forfatterens observationer om børneopdragelse, og hvordan disse observationer kan have betydning for det pædagogiske virke.

INGER SJØRSLEV: Sandhed og genre. Videnskabsteori i antropologi og kulturanalyse. København: Samfundslitteratur 2015. 292 sider. ISBN 978-87-5931-958-1. Pris: 249 kr. (pb).

Med udgivelsen af *Sandhed og genre* tager Inger Sjørlev indirekte livtag med spørgsmålet: „Hvad skal vi med en lærebog i videnskabsteori i antropologi?“ Spørgsmålet rummer en udtalt antagelse om, at det da slet ikke er noget, vi har brug for. Som fag er antropologi nemlig kendt som disciplinen, der sætter en ære i, at de studerende læser originaltekst fra dag et på første år. Når Sjørlev alligevel har identificeret en åbning for en lærebog i videnskabsteori, er det et udkomme af hendes mangeårige virke som underviser på Institut for Antropologi på Københavns Universitet i blandt andet videnskabsteori. At bogen allerede er kendt og anvendt blandt studerende og undervisere i faget, vidner om, at Sjørlev endnu en gang har ramt plet med sit forsøg på at eksplicite de „grundlæggende